

Každý pojem je zevrubně teoreticky vyložen a ilustrován příklady, přičemž je jasné, že jde jednak o vytváření nového pojmového aparátu, ale zejména o revizi a odhalování nových významů víceméně běžných pojmů, které však známe z jiných kontextů. V tomto smyslu je Ďurišinova práce experimentální, ale současně přísně systematická, vyrůstající z konkrétního materiálu, z dílčích výzkumů týmu a z vytvářených hypotéz, které se rodily dlouhá léta.

Nejlevnější kritikou by bylo ukazovat na to, jaké pojmy zde chybějí – přesto uvádím alespoň genologický okruh, který je podle mého soudu přítomen jen sporadicky. Ďurišinova nejnovější kniha je vlastně slovník pojmů. Právě z tohoto důvodu v některých „heslech“ postrádám hned na počátku zcela jasnou definici – často bývá nahrazena obecným konstatováním nebo výkladem ještě obecnějšího pojmu a konkretizována materiálem až v dalším textu. Některé příklady se v interpretaci jednotlivých pojmů opakují (např. Gogolovy Večery ve vesničce blízko Dikaňky nebo próza Č. Ajmatova jako doklad různých jevů, včetně biliterárnosti, Slovo o pluku Igorově jako příklad dodatečného včleňování apod.). Převažují tu ruské nebo slovanské příklady, což jako slavista vědeckě přijímám (a vskutku: právě slovanské literatury svým složitým vývojem dokládají mnohé z velmi důležitých pojmů!), ale snad by více příkladů z jiných literatur plasticitě a reprezentativnosti výkladu prospělo. Teoreticky se autor hlásí k protievropocentristické orientaci; chybí zde však více konkrétních příkladů z neevropských kulturních okruhů.

Nechť jsou tyto připomínky brány spíše jako drobnosti, které nemění nic na zásadnosti, systematickosti, novosti a objevnosti Ďurišinova úsilí. Tento v současnosti nejpřekládanější literární vědec z bývalého Československa (jeho práce existují ve všech hlavních evropských jazycích, jeho kniha o komparatistice vyšla i japonsky) mě vždy překvapuje nadbytkem duchovní energie, agilností a hledáním nových cest: od česko-ruských literárních vztahů k dějinám a teorii literární komparatistiky, k její modelové podobě a odtud opět k jejímu překonávání v pojmu meziliterárnosti. Snad by pohyb k zobecňování, který vede ke **konečnému pojmu světové literatury**, jak praví Ďurišin (pojem „konečnost“ se mi však nezdá adekvátní), mohl být doplněn o nové průniky přímo uvnitř artefaktu, o větší zdůraznění **divergence a interpoeticity**, tj. křížení různých systémů poetiky, jak jsem to navrhl v drobné stati o Ďurišinově pojetí světové literatury (**Sedmero úskalí a inspirací**. Slovenská literatúra 1993, č. 4) a v dosud nepublikované studii *Literární dílo jako reflexe meziliterárnosti*.

Ivo Pospíšil

Radomir Ivanovič: Grigor Prličev vo svetlinata na romantizmot.
Skopje 1990, 186 stran.

Novosadský prof. Radomir Ivanovič (nar. 1936) patří k vynikajícím znalcům literatur jihoslovanských národů 19. a 20. století. V posledním dvacetiletí se zvláště intenzivně zabývá makedonskou literaturou, o níž vydal již desítku monografií a četné studie a stati. Třebaže je jeho doménou poválečná makedonská poezie a próza, pouští se také do otázek spjatých s obrozenským procesem jihoslovanských národních literatur.

Recenzovaná kniha obsahuje pět studií o díle makedonského obrozenského básníka a osvětového pracovníka Grigora Prličeva (1830–1893), který je jedním z nejrozpomněji hodnocených tvůrců, neboť patří k tzv. mnohodomým autorům. Debutoval totiž v roce 1860 fecky psanou poemou O armatolos (čes. Vojvoda), s níž vyhrál literární konkurs v Aténách a která mu přinesla jako Grigorisu Stavridisovi (jak se podepsal) označení „druhý Homér“. V prvním tvůrčím období napsal Prličev rovněž epos o albánském národním hrdinovi Georgim Kastriotim Skenderbegovi. V dalších letech se však zbavil helenistických iluzí a přiklonil se k makedonsko-bulharskému obrozenskému hnutí.

První studie je genologická a má název Poéma Vojvoda v kontextu evropské teorie o romantismu. V jejím úvodu autor poznamenává, že je třeba dílo tohoto tvůrce zkoumat jak z hlediska synchronního, tak také diachronního. Správně usuzuje, že bychom měli k Prličevovým básnickým

textům přistupovat komparativně a hodnotit je v kontextu tří národních literatur – makedonská, novořecké a bulharské. Souhlasím rovněž s Ivanovičovým tvrzením, že Prličevovy poémy, které podrobil přesvědčivé poetologické analýze, patří období romantismu.

V dosavadní značně rozsáhlé literatuře o Prličevovi se často směřovaly termíny poéma a epos. Ivanovič proto navrhl přesné žánrové označení: Vojvodu označuje jako romantickou poému, kdežto Skenderbeg jako historický epos. A právě jeho strukturu věnoval druhou studii.

K dvěma uvedeným studiím by logicky patřila stať o „globálních idejích romantismu“ v dílech Slovince France Prešerna, Černohorce Petra P. Njegoše a Charváta Ivana Mažuraniče, která je zařazena v knize jako pátá (poslední).

Ve dvou zbylých studiích pak autor věnoval pozornost topice v Prličevově díle a sémantickému a morfologickému sepětí v jeho Autobiografii. Ivanovič ukázal, jak Prličev vycházel z řecké antické literatury (sám překládal mj. Homérovu Iliadu do „obecně slovanského jazyka“, který si vytvořil, neboť se domníval, že by všichni Slované měli mít jeden společný jazyk), kterou dokonale znal, tak ovšem také z Vergiliova modelu topu. Podrobná strukturální analýza Prličevova stylizovaného životopisu odhalila Prličevovy tvůrčí postupy.

Zejména poslední dva příspěvky v recenzované knize však budí často dojem, že Ivanovič chtěl za každou cenu „napasovat“ své teoretické poznatky do Prličevových textů, které ani v době svého vzniku, ani dnes, kdy se vlastně opožděně dostávají v makedonském překladu širšímu okruhu čtenářů jeho rodné země (narodil se v Ochridu), podobné ambice neměly. Označuje-li Ivanovič Prličevovou Autobiografii, která je svědectvím o makedonském národním obrození, jako autobiografickou novelu, v níž se kombinují prvky životopisné a memoárové prózy, pak se nám takové označení zdá jako „vykonstruované“ a teoreticky „překombinované“.

Knihla obsahuje soupis Prličevových vydaných prací i výběrovou bibliografii knižních a časopiseckých prací o něm a jeho díle a jmenný rejstřík. To nesporně usnadní budoucím badatelům orientaci.

Nedávné 100. výročí (1993) Prličevova úmrtí bylo provázáno několika konferencemi a četnými studiemi v odborném a denním tisku. Ty mj. ukázaly, že při studiu, objektivním osvětlení a zařazení díla tohoto nejvdělanějšího makedonského tvůrce minulého století bude mít literární historie ještě mnoho práce.

Ivanovičův černohorský kolega Slobodan Kalezić je autorem přehledné stati na konci knihy, v níž hodnotí autorovu badatelskou činnost v oblasti literární makedonistiky. Z ní jasně vyplývá, že R. Ivanovič patří k předním zahraničním makedonistům, který byl v roce 1992 právem poctěn zahraničním členstvím v Makedonské akademii věd a umění.

Ivan Dorovský

Petar Milosavljević: Triptih o Lazi Kostiću, Sombor 1991, 290 stran.

O významném srbském romantickém tvůrce Lazu Kostićovi (1841–1910) kdysi jeden kritik napsal, že je to „veskrze dialektický duch“. A měl přitom patrně na mysli nikoli pouze jeho filozofické a estetické úvahy a spisy, nýbrž celé básnické, prozaické i dramatické dílo tohoto autora.

Profesor novosadské filozofické fakulty a sám autor jedné sbírky povídek a jednoho románu P. Milosavljević se dílem L. Kostiće zabýval již ve studii *Život básně Lazy Kostiće Santa Maria della Salute* (1981). Do recenzované knihy nyní autor pojal „vše, co dosud napsal o Lazu Kostićovi“: podrobnou textovou analýzu dvou Kostićových básní *Mezi bděním a sněním* a *Santa Maria della Salute* a jedné „dramatické rozpravy o lásce a hříších Lazy Kostiće“. V příloze pak uveřejnil autograf básní, obrazový materiál a Kostićův Deník, který přímo i nepřímo osvětluje mj. genezi básně *Santa Maria della Salute*.

Milosavljevičův podrobný rozbor textu a kontextu obou uvedených básní (ta první má pouze 15, druhá 121 veršů) prozrazuje jeho dobré metodologické postupy a znalost odborné literatury. Nejrozsáhlejší část knihy tvoří autorova studie, v níž interpretuje báseň *Santa Maria della Salute*.